

PORADNIK ZASTĘPCZEGO RODZICIELSTWA

Dla rodziców zastępczych, kandydatów na rodziców zastępczych oraz osób i instytucji pracujących z rodzinami zastępczymi

Wydawnictwo opracowane w ramach realizacji Małopolskiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2004 – 2007 oraz sfinansowane ze środków Województwa Małopolskiego

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
KRAKÓW 2006 r.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
31-026 Kraków, ul. Radziwiłłowska 1,
tel/fax 0 12/ 422-06-36, 430-29-73
www.rops.krakow.pl, e-mail: biuro@rops.krakow.pl

Redakcja

Katarzyna Mimiec – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

Autorzy

Agata Brzeżańska – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Krakowie
Anna Kapusta – Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy „Pro Familia” w Krakowie
Beata Krehlik – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie
Katarzyna Mimiec – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
Iwona Piwowarczyk – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Krakowie
Beata Stawiarska – Publiczny Ośrodek Adopcyjno–Opiekuńczy w Krakowie
Piotr Więckowski – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie

Okładka

Antoni Dyrda

Zespół autorski składa podziękowania:

Agnieszce Wilk z MOPS w Krakowie
oraz
Małgorzacie Boczoń - Kapicy
Ewie Głębowicz
Wioletcie Micek
Grzegorzowi Grempe
- pracownikom POA-O w Krakowie.

ISBN 83-60242-10-0

Nakład: 2000 egz.

Druk:

Drukarnia „VACAT”
ul. Petrażyckiego 13
30-399 Kraków
tel: 012/264-96-38
www.druk-vacat.pl

Przedstawiamy Państwu nowy, aktualny poradnik dla rodzin zastępczych. Staraliśmy się zawrzeć w nim przydatne informacje zarówno dla tych, którzy pełnią już rolę rodziny zastępczej i dla tych, w których myśl o rodzicielstwie zastępczym dopiero kiełkuje.

Rodziny zastępcze funkcjonują w Polsce od dawna, a ich rola jest nie do przecenienia. Potrzeby są jednak coraz większe, ale i coraz większa jest też świadomość wartości wychowywania dzieci w rodzinach zastępczych zamiast w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Instytucje powołane do współpracy z rodzinami zastępczymi zdają sobie sprawę z konieczności zwiększania bieżącej pomocy i udzielania wsparcia funkcjonującym już rodzinom zastępczym. Doceniając ważność roli rodziców zastępczych oraz systemu zastępczej formy opieki, Sejm RP uchwalił dzień **30 maja – DNIEM ZASTĘPCZEGO RODZICIELSTWA**.

Nasz poradnik pozwoli Państwu zapoznać się z kwestiami formalnymi dotyczącymi zadań rodziny zastępczej, sposobu jej ustanawiania oraz finansowych warunków prowadzenia rodzinnych form opieki zastępczej.

Publikacja zawiera również opis szeregu zjawisk natury psychologicznej z jakimi rodzina zastępcza może się spotkać w swojej pracy. Uznajemy bowiem, że przygotowanie teoretyczne jest istotnym elementem rozpoznania ewentualnie pojawiających się problemów oraz szukania pomocy.

Poprosiliśmy także osoby, które już założyły rodziny zastępcze, aby podzieliły się swoimi doświadczeniami trudów i radości związanych z przyjęciem i wychowaniem dzieci. Jest to głos ważny, pokazujący codzienność i niezwykłość tej pracy oraz wartość wysiłku włożonego w wychowanie dzieci.

Mamy nadzieję, że nasza publikacja pomoże tym, którzy wychowują dzieci w rodzinach zastępczych, dając im szansę na radosne dzieciństwo, prawidłowy rozwój i właściwe wzorce na przyszłość oraz że zachęci osoby, które czują potrzebę obdarzenia dzieci miłością, lecz jeszcze są na etapie podejmowania decyzji.

Autorzy

I. ZAGADNIENIA MERYTORYCZNO – PRAWNE

1. Co to jest rodzina zastępcza?

- **Rodzina zastępcza** - to **przejściowa** forma opieki nad dzieckiem. W rodzinach zastępczych umieszcza się dzieci, których rodzice zostali trwale lub czasowo pozbawieni praw rodzicielskich lub gdy władza ta została im ograniczona.
- **Umieszczenie dziecka** w rodzinie zastępczej następuje na **podstawie orzeczenia sądu**.
- **Utworzenie rodziny zastępczej** (w przeciwieństwie do adopcji inaczej zwanej przysposobieniem) nie powoduje powstania więzi rodzinno-prawnej pomiędzy opiekunami a dzieckiem. Stan cywilny dziecka nie ulega zmianie, dziecko nie przyjmuje nazwiska opiekunów, a rodzina zastępcza nie przejmuje pełni władzy rodzicielskiej nad dzieckiem. Dziecko przyjęte do rodziny nie staje się dzieckiem tej rodziny, nie powstają też obowiązki i uprawnienia alimentacyjne czy dotyczące dziedziczenia.
- **Rodzina zastępcza**, sprawując osobistą opiekę nad dzieckiem, w wypełnianiu swoich funkcji kieruje się dobrem przyjętego dziecka i poszanowaniem jego praw.
- **Charakterystyczną cechą rodziny zastępczej jest obowiązek współpracy** - o ile sąd nie postanowi inaczej z rodzicami biologicznymi, szczególnie gdy nie są oni całkowicie pozbawieni władzy rodzicielskiej oraz z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, a w miastach na prawach powiatu z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej.
- **Pełnienie funkcji rodziny zastępczej** z mocy prawa, **ustaje** z dniem osiągnięcia przez dziecko pełnoletności - wyjątek stanowi sytuacja, gdy osoba pełnoletnia decyduje się na pozostanie w rodzinie do czasu ukończenia nauki w szkole, do której uczęszczała w dniu osiągnięcia pełnoletności.

Każde dziecko ma naturalną potrzebę przynależenia do dwojga ludzi: matki i ojca. Rodzina zastępcza jest dla dziecka szansą, dającą mu możliwość wzrastania w warunkach maksymalnie zbliżonych do naturalnych. Tworzenie rodzin zastępczych opiera się na zasadzie poszukiwania odpowiednich opiekunów i bezpiecznego domu dla konkretnego dziecka.

2. Czym różni się rodzina zastępcza od adopcyjnej?

Rodzina zastępcza jest formą czasowej opieki nad dzieckiem, którego rodzice naturalni z różnych przyczyn nie są w stanie go wychowywać. Rodzice zastępczy sprawując bezpośrednią i osobistą pieczę nad dzieckiem mają obowiązek konsultowania z naturalną rodziną ważniejszych decyzji dotyczących osoby dziecka. Mają także obowiązek umożliwiać dziecku kontakt z jego rodziną naturalną.

Rodzinnie zastępczej udziela się pomocy pieniężnej na **częściowe** pokrycie kosztów utrzymania dziecka. Zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze otrzymują także miesięczne wynagrodzenie za pracę. Rodzina zastępcza spokrewniona i niespokrewniona długoterminowa jest ustanawiana przez sąd a rodziny zawodowe powstają na mocy umowy z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, a w miastach na prawach powiatu z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej. Kandydaci na rodzinę zastępczą muszą przejść odpowiednie szkolenie programem zatwierdzonym przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz zostać zakwalifikowani do pełnienia tej roli.

W odróżnieniu od rodziny zastępczej, **rodzina adopcyjna** przyjmuje dziecko na stałe i traktuje je jako pełnoprawnego członka rodziny. Rodzice adopcyjni mają pełnię władzy rodzicielskiej wobec przysposobionego dziecka i nie udziela się im żadnej pomocy finansowej na jego utrzymanie.

Po orzeczeniu adopcji przez sąd, ustają wszelkie prawa i obowiązki adoptowanego dziecka wobec jego rodziny naturalnej jak i prawa rodziny wobec dziecka. W polskim prawie regułą stanowi **przysposobienie pełne**, które następuje gdy rodzice naturalni dziecka zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej. Istnieje także **przysposobienie całkowite**, które jest możliwe wtedy, gdy rodzice dziecka wyrazili zgodę na przysposobienie. Przysposobienie pełne może być rozwiązane, zaś całkowite jest nierozwiązywalne. Kandydaci na rodziców adopcyjnych są przygotowywani do tej roli w ośrodkach adopcyjnych według programów autorskich tych ośrodków.

3. Jakie są rodzaje rodzin zastępczych?

Rodzina zastępcza spokrewniona

Funkcję rodziny zastępczej spokrewnionej zazwyczaj pełnią najbliżsi krewni dziecka: dziadkowie, wujostwo, zdarza się również, że starsze, pełnoletnie rodzeństwo.

Rodzina zastępcza niespokrewniona

Niespokrewniona rodzina zastępcza zajmuje się dzieckiem lub dziećmi, z którymi nie wiąże jej żaden stopień pokrewieństwa. Osoby takie muszą przejść przez cykl badań i szkolenie oraz otrzymać zaświadczenie o ich kwalifikacji do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

Zawodowe rodziny zastępcze

Są to rodziny, które z tytułu wykonywanej pracy otrzymują wynagrodzenie. Opiekują się niespokrewnionymi dziećmi, najczęściej we własnych mieszkaniach czy domach. Rodziną zawodową najczęściej bywa małżeństwo, chociaż np. przy krótkotrwałej formie opieki jaką jest pogotowie rodzinne, lub przy mniejszej liczbie dzieci, pełnią tę funkcję również osoby samotne. W przypadku małżeństwa, wynagrodzenie otrzymuje jedna osoba. Druga osoba zobowiązuje się do świadczenia pomocy w opiece nad dziećmi na warunkach wolontariatu.

W ramach rodzin zastępczych zawodowych funkcjonują:

Wielodzietna rodzina zastępcza

W zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem wielodzietnej rodzinie zastępczej umieszcza się w tym samym czasie nie mniej niż troje i nie więcej niż sześcioro dzieci. W przypadku konieczności umieszczenia w rodzinie licznego rodzeństwa liczba dzieci w wielodzietnej rodzinie może się zwiększyć.

Pogotowie rodzinne

W zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem rodzinie zastępczej o charakterze pogotowia rodzinnego umieszcza się nie więcej niż troje dzieci na pobyt okresowy do czasu unormowania sytuacji życiowej dziecka, nie dłużej niż na 12 miesięcy. W szczególnie uzasadnionych przypadkach pobyt dziecka może być przedłużony, o kolejne 3 miesiące.

W czasie pobytu dziecka w pogotowiu rodzinnym rodzina zastępcza przy współpracy z PCPR lub MOPS, a także sądem rodzinnym ma obowiązek wyjaśnić sytuację

rodzinno-prawną dziecka tak, aby mogło ono:

- wrócić do rodziców biologicznych,
- zostać przysposobionym,
- zostać umieszczonym w rodzinie zastępczej.

Pogotowie rodzinne powstaje zawsze w sposób pozasądowy na mocy umowy cywilno-prawnej, do której mają zastosowanie przepisy o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym. Umowa zawierana jest pomiędzy pogotowiem rodzinnym, a Starostą powiatu na terenie którego zamieszkuje rodzina. Umowa każdorazowo określa uprawnienia i obowiązki rodziny zastępczej. Dzieci do pogotowia rodzinnego kieruje PCPR lub MOPS.

Rodzina zastępcza pełniąca zadania pogotowia rodzinnego może pełnić również funkcję „zwykłej” rodziny zastępczej.

Funkcji pogotowia rodzinnego nie może pełnić osoba całkowicie niezdolna do pracy. Rodzina zastępcza nie może oddawać powierzonego jej dziecka do żłobka ani odmówić przyjęcia dziecka do lat 10 przywiezionego przez policję, bez zgody rodziców w sytuacji:

- zagrożenia zdrowia lub życia dziecka,
- porzucenia dziecka,
- gdy nie jest możliwe ustalenie tożsamości rodziców lub miejsca ich pobytu.

Wówczas w ciągu 24 godzin rodzina zastępcza ma obowiązek zawiadomić: sąd rodzinny oraz PCPR/MOPS, który ma obowiązek niezwłocznie zająć się wyjaśnieniem sytuacji rodzinno-prawnej dziecka.

Specjalistyczna rodzina zastępcza

W zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem specjalistycznej rodzinie zastępczej umieszcza się dzieci niedostosowane społecznie albo dzieci z różnymi dysfunkcjami, problemami zdrowotnymi wymagającymi szczególnej opieki i pielęgnacji. W rodzinie tej może wychowywać się w tym samym czasie nie więcej niż troje dzieci.

Placówka rodzinna (Rodzinny Dom Dziecka)

Rodzinny Dom Dziecka (RDD) jest szczególnym rodzajem placówki opiekuńczo-wychowawczej. Podobnie jak rodziny zastępcze, zapewnia całodobową opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym właściwej opieki ze strony rodziców naturalnych.

Rodzinny Dom Dziecka tworzy jedną, wielodzietną rodzinę dla dzieci, którym nie znaleziono rodziny zastępczej lub adopcyjnej. W placówce rodzinnej można umieścić od czworga do ośmiorga dzieci i jest to szansa na dom dla wieloosobowego rodzeństwa.

RDD zapewnia dzieciom kształcenie, wyrównywanie opóźnień rozwojowych i szkolnych, ustala zasady kontaktów dziecka z rodzicami.

Dyrektorem Rodzinnego Domu Dziecka może być osoba, która ma co najmniej średnie wykształcenie, odbyła szkolenie w ośrodku adopcyjno-opiekuńczym i uzyskała opinię tego ośrodka o posiadaniu odpowiedniego przygotowania. Dyrektor jest jednocześnie wychowawcą. W placówce rodzinnej można zatrudnić tylko osobę wskazaną przez dyrektora. Może to być osoba z nim spokrewniona lub spowinowacona.

W RDD dokonuje się okresowej oceny sytuacji dziecka w porozumieniu z właściwym ośrodkiem adopcyjno-opiekuńczym. Dla każdego dziecka prowadzi się Indywidualny Plan Pracy i kartę pobytu.

Kandydaci do prowadzenia Rodzinnego Domu Dziecka nie mają obowiązku posiadania własnego lokalu na ten cel. Dom mogą prowadzić w budynku (mieszkanium), który udostępnia powiat lub gmina.

Zasady finansowania placówki rodzinnej określa rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 5.11.2004 r.

UWAGA: Nie można łączyć pełnienia funkcji niespokrewnionej z dzieckiem rodziny zastępczej oraz zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem rodziny zastępczej z prowadzeniem rodzinnego domu dziecka.

4. Kto, kiedy i w jaki sposób może zostać rodziną zastępczą?

Pełnienie funkcji rodziny zastępczej może być powierzone małżonkom lub osobie niepozostającej w związku małżeńskim, jeżeli osoby te spełniają następujące warunki:

- dają rękojmię należytego wykonania zadań rodziny zastępczej, co zostało potwierdzone stosownym zaświadczeniem organu prowadzącego przygotowanie do tej funkcji,
- mają stałe miejsca zamieszkania na terytorium RP,
- mają odpowiednie warunki mieszkaniowe i stałe źródło utrzymania.
- korzystają z pełni praw obywatelskich,
- nie są i nigdy nie były pozbawione władzy rodzicielskiej wobec własnych dzieci, nie są ograniczone w tej władzy, ani też władza ta nie została zawieszona,
- wywiązują się z obowiązku łożenia na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby, jeżeli taki obowiązek z mocy prawa lub orzeczenia sądu na nich ciąży,
- nie są chore na choroby uniemożliwiające właściwą opiekę nad dzieckiem, co zostało stwierdzone zaświadczeniem lekarskim,
- uzyskały pozytywną opinię ośrodka pomocy społecznej, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania.

5. Procedura oraz zasady tworzenia rodziny zastępczej

Utworzenie rodziny zastępczej spokrewnionej następuje w wyniku wydania postanowienia przez sąd rodzinny, gdy małoletni pozbawiony jest wystarczającej opieki ze strony rodziców biologicznych.

Jeżeli w środowisku rodzinnym jest osoba dająca rękojmię należytego sprawowania opieki oraz wyrażająca zgodę na pełnienie takiej funkcji, sąd może ustanowić ją rodziną zastępczą. Zwykle zanim to nastąpi sąd powinien zwrócić się do właściwego terytorialnie ośrodka pomocy społecznej z prośbą o przeprowadzenie wywiadu środowiskowego u kandydata na rodzinę zastępczą. W niektórych przypadkach może zwrócić się o opinię do Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno - Konsultacyjnego. W sytuacji, gdy sąd rodzinny nie wskaże osoby do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, może zrobić to sam zainteresowany (członek rodziny dziecka) składając stosowny wniosek. Ten sposób postępowania dotyczy też osób niespokrewnionych z dzieckiem, które jednak nie są dla dziecka całkowicie obce.

Po określeniu/wskazaniu osoby kandydata na rodzinę zastępczą na wniosek sądu rodzinnego pracownik socjalny właściwego terytorialnie ośrodka pomocy społecznej przeprowadza wywiad środowiskowy.

Wywiad ten zawiera podstawowe informacje o rodzinie kandydata, o jego funkcjonowaniu w środowisku lokalnym, metodach wychowawczych, relacjach wewnątrz rodziny etc. Na podstawie tych danych sporządzana jest opinia na temat kandydata

określająca czy może on sprawować funkcję rodziny zastępczej dla danego dziecka (opinia dotyczy tylko tego dziecka wobec którego toczy się postępowanie).

Po sporządzeniu wywiadu i przesłaniu opinii do sądu, następuje wydanie postanowienia przez sędziego. Z praktyki wynika, iż opinia pozytywna nie zawsze gwarantuje wydanie postanowienia o utworzeniu rodziny zastępczej, to samo dotyczy także opinii negatywnej, która nie zawsze przesądza o odrzuceniu kandydata.

Utworzenie rodziny zastępczej niespokrewnionej z dzieckiem następuje w wyniku wydania postanowienia przez sąd rodzinny lub w przypadku rodzin zawodowych - w sposób pozasądowy na mocy umowy cywilno-prawnej, do której mają zastosowanie przepisy o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym. Umowa zawierana jest pomiędzy rodziną, a Starostą powiatu na terenie którego zamieszkuje rodzina. Umowa każdorazowo określa uprawnienia i obowiązki rodziny zastępczej.

Kandydaci na rodziców zastępczych niespokrewnionych z dzieckiem mogą zgłosić się do Ośrodka Adopcyjno – Opiekuńczego lub Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, a w miastach na prawach powiatu do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Przechodzą tam przez proces przygotowania i kwalifikacji do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niespokrewnionej z dzieckiem.

Kandydaci poddani są badaniom psychologicznym i pedagogicznym oraz składają wymagane przez daną instytucję dokumenty. Przechodzą szkolenie, organizowane przez OAO lub PCPR/MOPS, a pracownicy przeprowadzają wywiad środowiskowy w miejscu zamieszkania. Po zakończeniu przygotowania kandydaci otrzymują kwalifikację na rodzinę zastępczą niespokrewnioną z dzieckiem, która może również określać typ rodziny np. wielodzietna, pełniącą zadania pogotowia rodzinnego.

Po otrzymaniu pozytywnej kwalifikacji rodzina może zgłosić gotowość pełnienia funkcji rodziny zastępczej. W przypadku rodzin zastępczych zawodowych pomiędzy rodziną, a Starostą powiatu na terenie którego ona zamieszkuje zawierana jest umowa. Do rodziny zastępczej zawodowej PCPR lub MOPS kieruje najczęściej te dzieci, wobec których wydane jest orzeczenie o umieszczeniu w zawodowej, niespokrewnionej z dzieckiem rodzinie zastępczej.

W przypadku zwykłej rodziny zastępczej niespokrewnionej, kandydaci składają do sądu rodzinnego wnioski o ustanowienie ich rodziną zastępczą dla konkretnego dziecka lub dzieci. Przed złożeniem wniosku rodzina i dziecko zwykle mają możliwość poznania się i nawiązania więzi. Jeśli rodzina przygotowawana była przez Ośrodek Adopcyjny – ten najczęściej przesyła do Sądu opinię na temat rodziny, jej przygotowania oraz dotychczasowych kontaktów z dzieckiem. Sąd może zwrócić się także do właściwego terytorialnie ośrodka pomocy społecznej z prośbą o przeprowadzenie wywiadu środowiskowego u kandydata na rodzinę zastępczą. Utworzenie rodziny zastępczej następuje na podstawie postanowienia sądu.

6. Zadania rodziny zastępczej.

Podstawowymi zadaniami rodziny zastępczej są:

- osobista opieka nad powierzonym dzieckiem, w miejscu stałego zamieszkania rodziny,
- zapewnienie dziecku warunków rozwoju i wychowania odpowiednich do jego stanu zdrowia i poziomu rozwoju (odpowiednie warunki bytowe, możliwość rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego, możliwość właściwej edukacji i rozwoju zainteresowań, możliwość zaspokajania indywidualnych potrzeb dziecka, w tym także potrzeby wypoczynku i organizacji czasu wolnego),
- współpraca z sądem opiekuńczym,

- współpraca z jednostką sprawującą nadzór nad przebiegiem rozwoju dziecka oraz warunkami jego życia tj. PCPR/MOPS lub sprawującym nadzór w jego imieniu ośrodkiem adopcyjno-opiekuńczym,
- informowanie tej jednostki o stanie zdrowia dziecka, jego postępkach w nauce i trudnościach wychowawczych, a także o przerwie w sprawowaniu osobistej opieki nad dzieckiem lub jego samowolnym oddaleniu się,
- gromadzenie i przechowywanie dokumentów dotyczących stanu zdrowia dziecka, jego wyników w nauce oraz sytuacji prawnej,
- wspieranie działań w zakresie unormowania sytuacji życiowej i prawnej dziecka,
- podtrzymywanie więzi z rodziną naturalną dziecka.

Rodzina zastępcza przy wykonywaniu swojej funkcji kieruje się dobrem dziecka przyjętego do rodziny i poszanowaniem jego praw do:

1. wiedzy o swoim pochodzeniu,
2. podtrzymania kontaktu z rodziną naturalną oraz z innymi osobami bliskimi,
3. zachowania godności i ochrony przed wszelkimi formami przemocy.

Rodzina zastępcza zapewnia dziecku całkowitą opiekę. Zabezpiecza dziecku warunki rozwoju i wychowania odpowiednie do jego stanu zdrowia oraz poziomu rozwoju. Dba o jego rozwój fizyczny i intelektualny, zdrowie, ubranie i wyżywienie. Czuwa nad postępkami w nauce, umożliwia pogłębienie zainteresowań, organizuje wypoczynek wakacyjny. Pokazuje jak tworzyć więzi, dbać o innych i o siebie. Najkrócej mówiąc wypełnia obowiązki rodzicielskie bez przyjmowania pełni rodzicielskich praw.

Rodzina mająca trudności w wypełnianiu swoich zadań oraz dziecko przebywające w tej rodzinie otrzymują pomoc w formie poradnictwa rodzinnego oraz terapii rodzinnej mającej na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania jej zadań. W ośrodkach pomocy społecznej wprowadzane są rozmaite formy wspierania rodzin, zależnie od możliwości środowiska lokalnego. Wszystkie osoby opiekujące się dzieckiem (opiekunowie, rodzina biologiczna, zastępcza lub adopcyjna, pracownicy socjalni, sędziowie i kuratorzy, lekarze, terapeuci, pedagodzy itd.) powinny tworzyć wzajemnie współpracującą i wspierającą się zespół.

O bieżącej sytuacji dziecka oraz funkcjonowaniu rodziny zastępczej informowany jest sąd rodzinny (minimum raz w roku).

7. Świadczenia dla dzieci i opiekunów w rodzinach zastępczych.

Prowadzenie rodzin zastępczych i udzielanie im pomocy pieniężnej na **częściowe** pokrycie kosztów utrzymania dzieci pozostających pod opieką tych rodzin jest zadaniem własnym powiatu z zakresu pomocy społecznej. Jednostką zobowiązaną do udzielania pomocy i sprawowania nadzoru nad rodzinami zastępczymi z ramienia powiatu jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, a w miastach na prawach powiatu Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

Świadczenia pieniężne dla rodzin zastępczych:

Rodzina zastępcza otrzymuje pomoc pieniężną na częściowe pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka, którą ustala się na podstawie kwoty 1 647 zł, zwanej „podstawą”. Kwota podstawy ulega zmianom w terminach weryfikacji kryteriów dochodowych.

Określenie mówiące o „częściowym pokryciu kosztów”, sygnalizuje, że może zaistnieć potrzeba wkładu finansowego rodziny zastępczej w wydatki na utrzymanie dziecka.

W zależności od: **wieku dziecka, stanu zdrowia, niedostosowania społeczniego dziecka, pokrewieństwa** lub jego braku mogą mieć miejsce dodatkowe modyfikacje wysokości kwoty.

Świadczenie pieniężne przysługuje od dnia ustanowienia rodziny zastępczej nie wcześniej jednak niż od miesiąca złożenia wniosku o udzielenie pomocy. Mając na uwadze powyższe, rodzinie zastępczej udziela się pomocy w wysokości:

- **40% podstawy** dla dzieci od lat 7 do 18, tj. 658,80 zł, pomniejszonej o kwotę odpowiadającą wysokości połowy dochodu dziecka, nie mniej jednak niż 10% podstawy, tj. 164,70 zł
- **60% podstawy** dla dzieci do lat 7 tj. 988,20 zł pomniejszonej o kwotę odpowiadającą wysokości połowy dochodu dziecka nie mniej niż 20% podstawy tj. 334,80 zł.
- **60 % podstawy** dla dzieci od lat 7 do 18 posiadających orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub umieszczonych w rodzinie zastępczej na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, w wysokości 988,20 zł pomniejszonej o kwotę odpowiadającą połowie dochodu dziecka, nie mniej niż 20% podstawy tj. 334,80 zł.
- **80% podstawy** na dziecko w wieku do 7 lat posiadające orzeczenie o niepełnosprawności albo o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności pomniejszonej o kwotę odpowiadającą połowie dochodu dziecka, nie mniej niż 20 % podstawy tj. 334,80 zł.

Dochód dziecka stanowią: renta rodzinna wraz z dodatkiem dla sieroty zupełnej, zasiłek pielęgnacyjny, dodatek pielęgnacyjny, alimenty, kwota odpowiadającą dochodom uzyskiwanym z majątku dziecka .

Rodzina zastępcza niespokrewniona z dzieckiem („zwykła”) otrzymuje dodatkowo na każde umieszczone w niej dziecko kwotę odpowiadającą **10 % podstawy** tj. 164,70 zł. z tytułu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem i jego wychowania.

Przykładowo: w rodzinie zastępczej niespokrewnionej zostaje umieszczone niepełnosprawne dziecko w wieku poniżej 7 lat. Posiada ono dochód własny w postaci alimentów w wysokości 200 zł. oraz zasiłku pielęgnacyjnego w wysokości 153 zł.

W takiej sytuacji pomoc finansowa na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka wynosi:

60% podstawy (wiek poniżej 7 lat) + 20% podstawy (niepełnosprawność) + 10% podstawy (fakt „niespokrewnienia”) – 50% dochodu dziecka (alimenty+ zasiłek pielęgnacyjny).

W takim przypadku pomoc będzie wynosić: 1 482,30 zł (90% podstawy) – 176,50 zł (1/2 dochodu dziecka) = 1 305,80 zł

Zawodowa niespokrewniona z dzieckiem wielodzietna lub specjalistyczna rodzina zastępcza otrzymuje wynagrodzenie z tytułu świadczonej opieki i wychowania. Zawodowa niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza o charakterze pogotowia rodzinnego otrzymuje wynagrodzenie z tytułu pozostawiania w gotowości przyjęcia dziecka lub z tytułu świadczonej opieki i wychowania oraz pomoc na częściowe pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka.

Wymagane dokumenty:

- podanie o udzielenie pomocy finansowej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej,
- postanowienie sądu o ustanowieniu rodziny zastępczej,

- akt urodzenia dziecka,
- potwierdzenie zameldowania dziecka,
- potwierdzenie dochodu dziecka – decyzja ZUS o wysokości renty rodzinnej, wyrok sądu o zasądzeniu alimentów, zaświadczenie o pobieranym zasiłku pielęgnacyjnym itp. (jeśli posiada),
- orzeczenie o niepełnosprawności dziecka (jeśli posiada),
- dane adresowe rodziców biologicznych dziecka.

Proces zostaje zakończony wydaniem decyzji administracyjnej przez PCPR/MOPS na planowany okres pobytu dziecka w rodzinie zastępczej

Nowoutworzone rodziny zastępcze mogą otrzymać jednorazowe świadczenie pieniężne związane z przyjęciem dziecka do rodziny zastępczej. Jest to pomoc uzależniona od potrzeb przyjmowanego dziecka.

W przypadku gdy na skutek zdarzenia losowego dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej wymaga dodatkowej pomocy może zostać przyznana pomoc w formie: jednorazowego świadczenia pieniężnego w wysokości do 50% podstawy lub w formie rzeczowej także o wartości do 50 % podstawy.

Rodzice biologiczni wnoszą opłatę za pobyt dziecka przebywającego w rodzinie zastępczej do wysokości miesięcznej pomocy pieniężnej kosztów utrzymania dziecka wypłacanej rodzinie zastępczej. Ustalając wysokość tej opłaty uwzględnia się sytuację rodzinną, zdrowotną, dochodową i majątkową rodziców biologicznych.

Pomoc finansowa dla osób pełnoletnich opuszczających rodzinę zastępczą

Osoba, która osiągnęła pełnoletność w rodzinie zastępczej, zostaje objęta pomocą pieniężną mającą na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem a także pracą socjalną. Osobie usamodzielnianej przysługuje pomoc:

- **pieniężna na usamodzielnienie** (do kwoty równej 300% podstawy, tj. 4 941 zł, w zależności od długości czasu pobytu w rodzinie i tak: 100% od roku do 2 lat pobytu, 200% od 2 do 3 lat pobytu i 300% powyżej 3 lat pobytu).
- **pieniężna na kontynuowanie nauki** (30% podstawy, tj. 494,10 zł, miesięcznie do czasu ukończenia nauki, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 25 lat),
- w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym,
- w uzyskaniu zatrudnienia,
- **na zagospodarowanie w formie rzeczowej** (do kwoty równej 300% podstawy, tj. 4941 zł).

Warunkiem uzyskania pomocy jest realizacja przez osobę usamodzielnianą **indywidualnego programu usamodzielnienia** opracowanego wspólnie z opiekunem usamodzielnienia – co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem pełnoletności.

8.Obowiązujące przepisy prawne.

Szczegółowe zasady tworzenia rodzin zastępczych, kwestie związane z funkcjonowaniem oraz szeroko rozumianym wsparciem, wysokość przysługujących środków finansowych na utrzymanie przyjętych dzieci regulują następujące przepisy:

- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy,
- Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64 poz. 593 z późniejszymi zmianami),
- Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 18 października 2004 r. w sprawie rodzin zastępczych (Dz. U. Nr 233 poz. 2344),
- Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 23 grudnia 2004 r. w sprawie udzielania pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie (Dz. U. Nr 6 z 2005 r. poz. 45),
- Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 30 września 2005 r. w sprawie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych (Dz. U. Nr 205 poz. 1701)
- Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. Nr 37 poz. 331)
- Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 5 listopada 2004 r. w sprawie określenia zryczałtowanej kwoty na utrzymanie dziecka oraz stawek na bieżące funkcjonowanie placówki rodzinnej (Dz. U. Nr 245 poz. 2461)

9. Programy szkoleniowe dla kandydatów na rodziny zastępcze w województwie małopolskim.

	Pride	Rodzina	Program autorski szkolenia rodzin zastępczych
Decyzja MPS	DPS-V-5122-20-WB/04	DPS-VI-4122-40-WB/04 i DPS-VI-4122-28-WB/05	DPS.VI.4122-37-WB/04 i DPS-VI.4122-53-WB/04
	Adaptacja amerykańskiego programu: PRIDE - „Parental Resources for Information, Development and Education”. Prawa do wersji polskiej: Towarzystwo NASZ DOM w Warszawie	Adaptacja angielskiego pakietu szkoleniowego: "Choosing to Foster – the Challenge to Care" Prawa do wersji polskiej: Stowarzyszenie Rodzin Adopcyjnych i Zastępczych "Pro Familia" w Krakowie oraz dodatkowe materiały przygotowane przez specjalistów	Program autorski opracowany przy współpracy ze specjalistami zajmującymi się problemami zastępczego środowiska rodzinnego w oparciu o wieloletnie doświadczenie.
Czas trwania	Program podstawowy: 9 sesji po 3 h	Szkolenie podstawowe: 40 h Szkolenie uzupełniające dla rodzin specjalistycznych: 36 h	Wszystkie szkolenia przeprowadzane są w Ośrodku przy ul. Rajskiej w Krakowie oraz w filii w systemie weekendowym - obejmują 96 h
Metody pracy	Warsztaty grupowe, konsultacje domowe,	Warsztaty grupowe, wykłady, ćwiczenia w formie treningów umiejętności	Wykłady, warsztaty grupowe, kontakty z dziećmi

	Pride	Rodzina	Program autorski szkolenia rodzin zastępczych
Tematyka zajęć	<ol style="list-style-type: none"> 1. Znaczenie pracy zespołowej dla osiągnięcia stabilizacji w życiu dziecka osieroconego. 2. Etapy rozwoju dziecka, potrzeby rozwojowe. 3. Zaspokajanie potrzeb rozwojowych: Więź. 4. Zaspokajanie potrzeb rozwojowych: Strata. 5. Przygotowanie do współpracy z rodziną biologiczną dziecka osieroconego. 6. Wzmacnianie więzi rodzinnych. 7. Zaspokajanie potrzeb rozwojowych; Dyscyplina 8. Zdobywanie umiejętności niezbędnych w opiece nad dzieckiem porzuconym. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opieka zastępcza – co to takiego? 2. Słuchamy młodych 3. Współpraca 4. Umiejętności 5. Opieka zastępcza i Twoja rodzina 6. Kolejny etap 7. Cenimy dziedzictwo 9. Seks i seksualność 10. Praca w zespole 11. Opanowywanie trudnych zachowań 12. HIV i AIDS <u>oraz dla kandydatów za rodziny zastępcze specjalistyczne:</u> <ul style="list-style-type: none"> • podstawy pedagogiki specjalnej • charakterystyka trudności rozwojowych i wychowawczych dzieci o różnych typach niepełnosprawności. • prawa dzieci niepełnosprawnych i rodzin je wychowujących • niedostosowanie społeczne dzieci i młodzieży • zaburzenia w zachowaniu a przestępczość dzieci i młodzieży • metody i zasady oddziaływań resocjalizacyjnych i terapeutycznych wobec dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Elementy prawa 2. Wybrane elementy psychologii rozwojowej, wychowawczej i społecznej dzieci i młodzieży 3. Emocje i uczucia dziecka 4. Psychologia małżeństwa – budowanie rodziny 5. Konflikty i sytuacje kryzysowe w rodzinie 6. Zagadnienia adaptacji dziecka do nowej sytuacji 7. Jesteśmy rodziną 8. Przemoc w rodzinie 9. Instytucje wspierające rodzinę <u>oraz dla kandydatów za rodziny zastępcze specjalistyczne:</u> <ul style="list-style-type: none"> • dziecko niedostosowane społecznie w rodzinie zastępczej • dziecko z dysfunkcjami rozwoju • dziecko niepełnosprawne w rodzinie zastępczej
Informacje o programie	<p>PRIDE jest programem kompleksowym, zapewniającym jednolitą standardową matrycę potrzebną do rekrutacji, przygotowania i kwalifikowania rodziców adopcyjnych i zastępczych.</p> <p>Program PRIDE oparty jest na założeniu, że największą wartością w życiu dziecka jest rodzina i to ona ma najbliższy wpływ na jego rozwój. Potrzeby dzieci i rodzin zagrożonych są tak złożone i trudne , że pojedyncza osoba nie sprosta temu zadaniu, dlatego dla kandydatów ważne jest zdobycie umiejętności pracy w profesjonalnym zespole.</p> <p>Podczas szkolenia bazuje się na wiedzy i doświadczeniu własnym uczestników.</p> <p>Program jest nastawiony na poszukiwanie mocnych stron. Pozwala na zdobycie odpowiedniej wiedzy i umiejętności czyli kompetencji przyszłych opiekunów, które są niezbędne do świadomej decyzji o podjęciu się opieki zastępczej czy adopcji.</p>	<p>Szkolenie w oparciu o Pakiet "Rodzina": dostarcza uczestnikom informacji o opiece zastępczej i umożliwia im zrozumienie ich własnych możliwości i potrzeb w odniesieniu do pracy w charakterze opiekuna zastępczego; pomaga uczestnikom podjąć lub kontynuować opiekę nad dzieckiem z większą świadomością występowania pewnych trudności i ich wpływu na cały system rodzinny, np. pozostałych domowników i dalszą rodzinę;</p> <p>uświadamia konieczność podejmowania współpracy z rodziną biologiczną dziecka oraz ośrodkiem opieki zastępczej i innymi opiekunami zastępczymi; stwarza możliwość lepszego poznania kandydatów na opiekunów zastępczych, ich mocnych i słabych stron oraz kwalifikacji opiekunów – wychowawczych.</p>	<p>Celem jest wszechstronna informacja o formach rodzicielstwa zastępczego ze szczególnym uwzględnieniem psychologicznych i pedagogicznych aspektów tego zagadnienia dla przygotowania zastępczego środowiska rodzinnego. Szkolenie obejmuje wiedzę i umiejętności zdobywane przez uczestników podczas prelekcji i warsztatów.</p> <p>Spotkania uczestników z dziećmi w placówce stanowią praktyczne uzupełnienie i konfrontację ich wiedzy teoretycznej z rzeczywistością.</p> <p>Taki sposób szkolenia umożliwia dodatkową obserwację i korygowanie zachowań kandydatów, ich kontaktów z dziećmi, wzajemnej relacji, co daje m.in. Podstawę kwalifikacji.</p>
Ośrodki szkolące za pomocą programu	<p>Publiczny Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy, ul. Piłsudskiego 29 w Krakowie, Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy TPD, ul. Lenartowicza w Krakowie</p>	<p>Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy Stowarzyszenia "Pro Familia", os. Zielone 1, Publiczny Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy ul. NMP 3 w Tarnowie Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy, pl. Kolegiacki 2 w Nowym Sączu</p>	<p>Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy "Dzieło Pomocy Dzieciom", ul. Rajska 10 w Krakowie</p>

II. PSYCHOLOGICZNY ASPEKT ZASTĘPCZEGO RODZICIELSTWA

1. Tymczasowość rodziny zastępczej.

Opieka nad dzieckiem w rodzinie zastępczej to duże wyzwanie dla opiekunów, ponieważ posiada ono rodziców biologicznych niewydolnych wychowawczo, ale mających prawo do kontaktu z nim i decydowania o jego życiu.

Rodzina zastępcza powinna być tym środowiskiem, które wypełnia braki we wcześniejszej opiece nad dzieckiem oraz naprawia popełnione przez rodziców biologicznych błędy opiekuńczo-wychowawcze. Opiekunowie zastępczy nie mogą jednak myśleć o sobie „my jesteśmy lepsi i to teraz my zajmujemy się dzieckiem jak należy”. Takie podejście do wychowania w rodzinie zastępczej było by niewłaściwe od samego początku. Bycie rodziną zastępczą dla dziecka nie oznacza bowiem wymiany gorszej rodziny na lepszą i prawidłową. Oznacza natomiast to, że rodzina zastępcza ma wspierać rozwój i wychowanie dziecka, pamiętając o tym, że to dziecko powinno w przyszłości wrócić do rodziców biologicznych. Tym samym określa to **TYMCZASOWOŚĆ RODZINY ZASTĘPCZEJ**.

Niezależnie od tego czy rodzina zastępcza jest spokrewniona z dzieckiem czy nie, ma ona obowiązek podtrzymywać i właściwie pielęgnować więzi dziecka z rodzicami biologicznymi. Takie zachowanie opiekunów jest gwarancją, że dziecko w momencie usamodzielnienia się będzie mogło podjąć decyzję o powrocie do rodziny jako dorosły, samodzielny jej członek. Dziecko powróci do rodziny na nowych prawach dających mu możliwość czerpania korzyści z posiadania rodziny („korzeni”), zarówno materialnych (dobra materialne po rodzicach) jak i psychicznych (opieka, wsparcie, pomoc).

Jeżeli w trakcie trwania opieki zastępczej rodzice biologiczni będą w stanie przejąć opiekę nad swoim dzieckiem, to tak przygotowane dziecko przyjmie tę zmianę z radością, a nie z poczuciem, że coś traci. W sytuacji, gdy opiekunowie zastępczy całkowicie przejmują opiekę nad dzieckiem, zawłaszczają je, pokazując, że na rodziców biologicznych nie może liczyć, tym samym krzywdzą dziecko. Niezależnie od tego, z jakich powodów rodzice biologiczni nie mogą sprawować opieki nad swoim dzieckiem, przez całe jego życie będą tymi, którzy dali mu to, co najważniejsze – życie. Dziecko powinno mieć poczucie, że jego pojawienie się na świecie było ważne. Natomiast fakt, że rodzice nie mogą sami go wychowywać powinien być tak przekazany dziecku, aby miało świadomość, że rolą rodziny zastępczej jest pomaganie, a nie całkowite wyręczenie rodziców biologicznych.

2. Praca z rodziną biologiczną.

Podstawowym założeniem rodziny zastępczej jako przejściowej (czasowej) formy opieki nad dzieckiem jest powrót dziecka pod opiekę rodziców biologicznych. Dlatego też ogromnie ważne jest podjęcie intensywnej pracy z rodziną biologiczną, zmierzającej do jak najszybszego i trwałego usunięcia powodów umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej.

Ponieważ praca wyłącznie z rodzicami nie jest wystarczająca, najczęściej konieczne jest podjęcie terapii z całym systemem rodzinnym tj. wszystkim jej członkami.

Narzędziem umożliwiającym pracę nad możliwością powrotu dziecka do rodziny biologicznej powinien być **zespół okresowej oceny sytuacji dziecka**, dający możliwość koordynowania współpracy różnych instytucji działających na rzecz

dziecka, rodziców biologicznych oraz opiekunów zastępczych. Szczególnie istotna wydaje jest współpraca: Ośrodków Adopcyjno - Opiekunческих, ośrodków prowadzących terapię rodzinną, pracowników socjalnych ośrodków pomocy społecznej, sądów rodzinnych i kuratorów, pedagogów szkolnych itd.

Wśród rodziców biologicznych są:	Praca z rodzicami biologicznymi obejmuje:	Praca z rodziną zastępczą i dzieckiem obejmuje:
Osoby z problemem alkoholowym	<ul style="list-style-type: none"> • Motywowanie do podjęcia leczenia i terapii • Kierowanie na leczenie zamknięte • Motywacja do utrzymywania abstynencji alkoholowej 	<ul style="list-style-type: none"> • Terapia współuzależnień • Przedstawienie mechanizmów i etapów uzależnienia • Wskazówki dotyczące postępowania z osobą uzależnioną
Osoby zaburzone psychicznie	<ul style="list-style-type: none"> • Motywowanie do podjęcia leczenia • Kierowanie na leczenie bez zgody • Motywowanie do systematycznego leczenia i przyjmowania leków • Psychoterapia • Pomoc środowiskowa • Praca socjalna 	<ul style="list-style-type: none"> • Zapoznanie z istotą chorób psychicznych • Wskazówki dotyczące postępowania z osobą chorą psychicznie • Redukowanie negatywnych emocji u dzieci związanych z chorobą rodzica
Osoby niewydolne wychowawczo	<ul style="list-style-type: none"> • Podniesienie kompetencji wychowawczych i pedagogicznych • Wykonywanie czynności pielęgnacyjnych i nadzór nad sposobem wychowywania przez innych członków rodziny • Praca w kierunku utrzymywania więzi emocjonalnej z dzieckiem • Modelowanie właściwych postaw rodzicielskich 	<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca rodziców zastępczych z biologicznymi w zakresie oddziaływań wychowawczych. • Konsultowanie z rodzicami biologicznymi istotnych spraw dotyczących opieki nad dziećmi.
Osoby o nieustabilizowanej sytuacji życiowej (mieszkaniowej, zawodowej, finansowej)	<ul style="list-style-type: none"> • Motywowanie do podjęcia zatrudnienia, • Motywowanie do zdobywania, podnoszenia kwalifikacji zawodowych • Kierowanie na „warsztaty aktywnego poszukiwania zatrudnienia” • Motywowanie do ubiegania się o przyznanie lokalu z zasobów gminy, • Poradnictwo dotyczące możliwości ubiegania się o wsparcie finansowe 	<ul style="list-style-type: none"> • Motywowanie rodziny zastępczej do zapewniania dziecku poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji życiowej, • Pomoc dziecku w budowaniu pozytywnego obrazu rodziców.
Osoby małoletnie	<ul style="list-style-type: none"> • Przygotowanie do podjęcia obowiązków rodzicielskich po uzyskaniu pełnoletności • Praca nad wykształceniem poczucia odpowiedzialności za dziecko • Pomoc w znalezieniu szkoły i zdobycia zawodu pozwalającego w przyszłości na usamodzielnienie • Stopniowe włączanie rodziców biologicznych do procesów wychowawczych oraz wspieranie ich aktywności w stosunku do dziecka 	<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca rodziców zastępczych z biologicznymi w zakresie oddziaływań wychowawczych. • Konsultowanie z rodzicami biologicznymi istotnych spraw dotyczących opieki nad dziećmi. • Praca w kierunku utrzymania więzi emocjonalnej rodziców biologicznych z dzieckiem

Są osoby, które pomimo podjęcia intensywnej pracy socjalnej oraz terapii nie rokują ponownego przejęcia pełnej opieki na dzieckiem.

Głównymi powodami są:

- **bierna postawa rodziców** - brak motywacji do podejmowania konstruktywnych zmian w życiu,
- **zaawansowana choroba alkoholowa lub narkotykowa** - brak motywacji do leczenia,
- **zanik odpowiedzialności** za dziecko np. w przypadku zbyt długiego okresu pobytu dziecka w rodzinie zastępczej,
- **nie leczona choroba psychiczna o ostrym przebiegu.**

Praca z rodziną biologiczną może wiązać się z ryzykiem ewentualnego pojawienia się problemów emocjonalnych, zarówno u dzieci jak i opiekunów zastępczych.

U **dziecka** mogą się pojawić:

- poczucie niepewności - niestabilna sytuacja rodzinna,
- rozbudzanie nadziei i oczekiwań, które mogą nie zostać spełnione,
- konflikt lojalności dzieci wobec rodziny biologicznej i zastępczej.

U rodziny zastępczej **może pojawić się obawa przed wystąpieniem ze strony rodziców biologicznych zachowań takich jak:**

- agresja,
- manipulowanie dzieckiem,
- manipulowanie osobami i instytucjami pomagającymi rodzinie,
- postawa roszczeniowa,
- oskarżanie,
- przerzucanie odpowiedzialności.

Obowiązkiem każdej rodziny zastępczej jest współpraca oraz umożliwianie dziecku podtrzymywania kontaktów z rodzicami biologicznymi. Realizacja tego obowiązku jest oczywiście uzależniona od postawy rodziny biologicznej, która w żaden sposób nie może zakłócać prawidłowego rozwoju dziecka oraz funkcjonowania rodziny zastępczej. Należy brać również pod uwagę, iż zbyt długa praca z rodziną biologiczną może odebrać szansę na adopcję dziecka przez dobrze funkcjonującą rodzinę.

3. Problemy rodziny zastępczej spokrewnionej dla dziecka małoletniej matki.

Coraz częściej zdarza się w rodzinach sytuacja, gdy „dziecko rodzi dziecko”. Wzrasta liczba małoletnich matek i jest to, sam w sobie, trudny problem społeczny. W tym opracowaniu spojrzymy na tę kwestię w kontekście powołania rodziny zastępczej spokrewnionej dla dziecka małoletniej matki. Gdy 15, 16, 17 - latka urodzi dziecko, pojawia się problem stworzenia właściwych warunków dla jego rozwoju. Jeżeli własna rodzina uruchomi pomoc, nie jest potrzebne umieszczenia dziecka poza nią, np. w pogotowiu rodzinnym. Dziadkowie dziecka przejmują w pełnym zakresie opiekę i odpowiedzialność. W praktyce najczęstszy model takiej rodziny to mieszkający wspólnie: dziadkowie, matka (ewentualnie również jej rodzeństwo) i dziecko.

Jakie są zagrożenia dla rozwoju dziecka i funkcjonowania takiej rodziny, a jakie korzyści?

Zacznijmy od **korzyści**. Noworodek zostaje w domu, zachowuje wszystkie więzi rodzinne, rodzina zaś automatycznie staje się rodziną wielopokoleniową, która daje szansę na realizowanie się w nowych rolach. Małoletnia matka może pozostawać w roli uczennicy i dorastającej córki, jednocześnie korzystając ze wsparcia rodziców - uruchamiać się w roli matki. Z kolei rodzice małej zachowują kontrolę nad sytuacją w rodzinie, nie są obciążeni poczuciem winy oraz spełniają się w rolach dziadków, a organizatorzy opieki rodzinnej nie uruchamiają instytucjonalnych form opieki nad dzieckiem.

Zasadniczym **zagrożeniem** dla prawidłowego funkcjonowania rodziny jest zamiana ról - dziadkowie zastępują rodziców, rodzice dziecka, albo wycofują się, nie podejmując zadań opiekuńczo - wychowawczych, albo zachowują się jakby byli rodzeństwem dla własnego dziecka. Rodzina, w której strukturze dochodzi do takich zmian, nie stanowi dla dziecka właściwego środowiska.

Uczy nieprawidłowych wzorców, dziecko nie ma jasności kto jest kim w rodzinie, często zaburzona jest hierarchia władzy. Małoletnia matka ma coraz większe poczucie braku kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, spada jej poczucie wartości, rośnie za to poczucie krzywdy i winy.

Dochodzi do konfliktów rodzinnych, prędzej czy później rodzina zaczyna funkcjonować patologicznie. Efektem takiej sytuacji jest najczęściej wytworzenie patologicznej więzi pomiędzy małą matką a jej dzieckiem. Matka odczuwa dyskomfort nie wypełniając swojej roli, a dziecko ma niezaspokojone potrzeby emocjonalne.

Dziecko jest też postawione w sytuacji konfliktu lojalnościowego: dziadkowie czy rodzice. Nie mogąc rozwiązać tego konfliktu reaguje złym przystosowaniem i zaburzeniami zachowania. To co miało pomóc w sytuacji małej matki często szkodzi jej i dziecku.

Warto się teraz zastanowić, co można zrobić dla uniknięcia takich niekorzystnych scenariuszy. Opiekunowie zastępczy powinni włączać matkę dziecka w wykonywanie czynności pielęgnacyjnych. W żadnym razie nie powinni jej izolować od dziecka, czy też pozbawiać wpływu jego wychowanie. Często błędem opiekunów zastępczych jest utrwalanie małej matki w roli dziecka, które trzeba wyręczyć w trudnościach życiowych. Gdy opiekunowie zastępczy mają świadomość wyżej zarysowanych niebezpieczeństw, mogą skutecznie je wykluczyć. Uczenie biologicznej matki wykonywania właściwych jej zadań, umożliwi po kilku latach przejście przez nią opieki nad dzieckiem, a tym samym rozwiązanie rodziny zastępczej. Ten optymistyczny scenariusz może być wspierany przez instytucje zajmujące się pomaganiem rodzinom.

W Publicznym Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym w Krakowie, we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej - Dział Rodzin Zastępczych, funkcjonuje Grupa Wsparcia dla Małoletnich Matek. Program tej grupy przewiduje realizację następujących celów:

- budowanie i wzbogacenie więzi między matką i jej dzieckiem,
- dostarczanie matce podstawowej wiedzy na temat roli rodziny w życiu dziecka, rozwoju jego potrzeb i konsekwencji braku ich zaspokojenia,
- przepracowanie doświadczeń i wzorców wyniesionych z rodzin generacyjnych,
- nabycie adekwatnych do potrzeb dziecka umiejętności rodzicielskich.

Dotychczasowe doświadczenie z prowadzenia Grupy pokazują, że warto tę formę pomocy kontynuować. Społeczny nacisk, a zarazem pomoc w podejmowaniu roli matki,

może spowodować korzystną zmianę w strukturze rodziny i w efekcie doprowadzić do przejęcia przez matkę opieki nad dzieckiem.

4. Sytuacja dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej

Pozornie wydawać by się mogło, iż dziecko zabrane z domu rodzinnego, w którym doznaje skrajnego zaniedbania, przemocy, porzucenia, gdy znajdzie się w bezpiecznym i korzystnym dla niego środowisku powinno odczuć ulgę i zadowolenie. Jednakże każda zmiana, a tym bardziej taka, która niesie ze sobą separację dziecka od rodziców, wywołuje w nim silne napięcie emocjonalne.

Dziecko zabrane ze swego rodzinnego domu i umieszczone w rodzinie zastępczej, gdzie wszystko jest obce, nieznanne i niezrozumiałe, może czuć się zagubione i przerażone. Dominującymi uczuciami mogą być wówczas uczucia przykre dla dziecka, takie jak: **smutek, rozpacz i złość**. Smutek i rozpacz, bo dziecko traci osoby najbliższe (jakiegokolwiek by one były, są jedynymi, z którymi dziecko mogło nawiązać więź), traci to wszystko, co dotychczas było jego światem: bliskich, kolegów swoje podwórko, a także znane mu zwyczaje, nawyki i sposób życia. Przeżywa złość, upokorzenie i napięcie, gdyż zostało zabrane z domu wbrew swej woli. Uczucia te skierowane są na pracownika socjalnego bądź kuratora, ale tak naprawdę ze złością i rozpaczą dziecka poradzić sobie musi opiekun zastępczy. Uczuciom tym towarzyszy zazwyczaj **poczucie krzywdy**, jakiej – według dziecka – doznaje jego rodzina i ono samo, nie tylko ze strony pracowników socjalnych czy sądu, ale też – opiekunów zastępczych. Z drugiej jednak strony „winę” za zaistniałą sytuację dziecko przypisuje sobie, myśląc, iż to w nim samym leży przyczyna zabrania go z domu. **Obwinia się** o to, że być może nie było dość grzeczne lub na przykład niewystarczająco dużo pomagało rodzicom.

W momencie przyścia do rodziny zastępczej dziecko znajduje się nagle w sytuacji dla niego nowej, którą przeżywa jako nieprzewidywalną i mało stabilną, nie czuje się więc pewnie i bezpiecznie. **Poczucie bezpieczeństwa** dziecka może być szczególnie zachwiane wtedy, gdy trafia ono do pogotowia rodzinnego, które z założenia jest miejscem tylko czasowego pobytu dziecka. W miarę upływu czasu dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej może nawiązać z nią pozytywne relacje, co z kolei sprawi, iż przeżywać będzie konflikt lojalności - stan emocjonalnego rozdarcia między rodziną, z której pochodzi a swymi nowymi opiekunami. Separacja dziecka od rodziny, jak i jego wcześniejsze, często traumatyczne doświadczenia, sprawiają, iż myśli ono o sobie, że jest inne, gorsze, mało warte i niepotrzebne.

Większość emocji, których doświadcza dziecko, związanych jest z **utratą rodziny biologicznej**. Jest to rodzaj „żałoby”, a pierwszą jej manifestacją jest płacz, protest, wyparcie bolesnego problemu. Dziecko może wówczas zaprzeczać temu, jakoby kiedykolwiek doznało krzywdy w swym domu i snuć fantazje na temat swego do niego powrotu, ale może też zachowywać się tak, jakby fakt opuszczenia rodziny w ogóle go nie obchodził i nie zranił. Może uciec się też do innego, chroniącego go mechanizmu, a więc usiłować na przykład „przekupić” Pana Boga obietnicami poprawy, jeśli pozwoli mu On wrócić do domu.

Następnym, etapem przeżywania żalu będzie **złość skierowana na zewnątrz** (agresywne zachowanie) lub **do wewnątrz** (depresja, lęk, koszmarne sny, brak adekwatnych reakcji i zainteresowań, wycofanie się z kontaktów rówieśniczych, trudności w nauce, sięganie po alkohol i narkotyki). Poradzenie sobie z tymi trudnymi emocjami możliwe jest tylko wówczas, gdy dziecko pozbędzie się przytłaczającego go żalu,

poczucia winy i małej wartości. Pomóc mu w tym może mądra, wspierająca postawa opiekunów zastępczych.

5. Sytuacja dziecka, którego rodzice są opiekunami zastępczymi

Zaangażowanie się rodziny w każdą z form opieki zastępczej nie pozostaje bez wpływu na rozwój psychiczny jej biologicznego dziecka. Osoby decydujące się na pełnienie funkcji rodziny zastępczej mogą oczekiwać, iż ich własne potomstwo, akceptując przyjęcie obcego dziecka, uczy się wrażliwości na potrzeby innych, otwartości, bycia odpowiedzialnym, szczodrym i opiekuńczym. Dziecko biologiczne może uświadomić sobie **wartość rodziny**, a także wzbudzić w sobie potrzebę i **gotowość niesienia pomocy** tym, którzy nie mają bezpiecznego, ciepłego domu. Wzrastanie w rodzinie zastępczej stwarza dziecku biologicznemu możliwość swoistego treningu w nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich. Wszystko to zaowocować może umiejętnością budowania pozytywnych, bliskich relacji z innymi w dorosłym życiu.

Przyjęcie obcego dziecka lub dzieci do rodziny niesie jednak ze sobą wiele problemów, które staną przed dzieckiem biologicznym. Jak czuje się dziecko, które ma „podzielić się” swoimi rodzicami z kimś jeszcze, czasem – z kilkorgiem innych dzieci? Co traci?

Pojawienie się następnego dziecka w rodzinie jest dla dziecka biologicznego nową, najczęściej trudną sytuacją. Zmianie ulega pozycja dziecka w rodzinie, które **traci sporą część z czasu i uwagi rodziców**, jaką do tej pory otrzymywało. Niekiedy słyszy, że odtąd ma umieć „dzielić się” mamą i tatą. Dziecko musi wówczas **poradzić sobie z uczuciami zazdrości, rywalizacji, żalu do rodziców**. Jeśli przy tym nie ma przyzwolenia rodziców na wyrażanie przez nie swoich – również negatywnych – uczuć, konsekwencją może być tłumienie emocji przez dziecko, zamykanie się w sobie lub zaburzenia zachowania, przez które ujawniać się będzie żal i frustracja. Dziecko może cierpieć z powodu swego przekonania, iż jest mniej kochane niż dotąd. Pojawić się w nim może **poczucie przywdy** lub też **poczucie winy** za własne negatywne emocje wobec rodziców i wobec przyjętych pod opiekę dzieci. Kiedy jednak nawiąże z nimi bliskie relacje, zostaje często narażone na kolejne utraty. Utratą jest bowiem zerwanie więzi między dzieckiem biologicznym, a dziećmi w rodzinie zastępczej w chwili, gdy dzieci te wracają do swych biologicznych rodzin lub znajdują rodzinę adopcyjną. Może to być bardzo bolesne, zwłaszcza w długoterminowych rodzinach zastępczych, w których dziecko przyjęte w opiekę zastępczą funkcjonowało niemal jak rodzeństwo dziecka biologicznego. Po rozstaniu nie ma już możliwości kontaktu między nimi, pozostaje uczucie **żalu po stracie bliskiej osoby**. Przeżywanie tego żalu ma swoje etapy – fazę szoku, wypierania tego, co się zdarzyło, niekiedy niedowierzania. Potem przychodzi czas na uświadomienie sobie straty. To okres bólu, złości, niekiedy manifestujących się złym zachowaniem, niekiedy – smutkiem, depresją. Wsparcie najbliższych może pomóc dziecku poradzić sobie z tymi emocjami i dojść do fazy rozumienia tego, co się stało. Pozwoli mu to przejść do etapu „powracania do zdrowia”, radzenia sobie z problemem utraty więzi, a następnie – opanowania poczucia straty. Przechodzenie przez kolejne fazy żałoby jest trudne i indywidualnie zróżnicowane, dziecko może zatrzymać się na którymś z nich i ostatecznie nie poradzić sobie z przeżyciem poczucia straty. Jedną z konsekwencji przeżywania ciągłych utrat bliskich osób może być **pre-**

świadczenie dziecka o nietrwałości więzi między ludźmi, gdyż ciągle narażone są one na zerwanie. Dotyczyć to może szczególnie dzieci rodziców prowadzących pogotowia rodzinne, czyli tą formę opieki zastępczej, w której dzieci przebywają przez stosunkowo krótki czas (do piętnastu miesięcy), oczekując na uregulowanie swej sytuacji prawnej.

Dzieci w rodzinach zastępczych, mając za sobą swe bolesne historie, **wnoszą do rodziny swą „inność”** i nieufność wobec świata. Często trafiają tu z patologicznych środowisk, z interwencji policji lub pracowników socjalnych, są zaniedbane, chore, czasem agresywne, z nieprawidłowymi wzorcami zachowań. Wszystko to naraża rodzinę na różnorodne trudności i **napięcia oraz utratę stabilności systemu rodzinnego**. Rodzina w pewnym stopniu **traci swą prywatność** i możliwość kierowania własnym życiem, musi bowiem współpracować z różnymi instytucjami: sądami, ośrodkami adopcyjno-opiekuńczymi, miejskim ośrodkiem pomocy społecznej. Musi też umożliwić dziecku kontaktowanie się z jego rodziną biologiczną lub kandydatami na rodziców adopcyjnych. Wszystko to stwarza jej własnemu dziecku warunki do rozwoju odbiegające od naturalnych, a niekiedy, jak w przypadku rodzinnych domów dziecka, zbliżone do środowiska instytucji. Dziecko osób pełniących funkcję rodziny zastępczej doznaje też negatywnego wpływu straty pozycji społecznej przez rodzinę, związanej z niekiedy niechętnym postrzeganiem jej przez środowisko.

Wszystkie te czynniki wpłynąć mogą na **obniżenie się poczucia wartości** u dziecka biologicznego i narazić je, jak również cały system rodzinny, na różnego rodzaju utraty. Dlatego tak ważne jest, aby **pozwalać dziecku wyrażać swe emocje, by dostrzegać i zaspokajać jego potrzeby**, a tym samym pomagać mu wykorzystać doświadczenie bycia dzieckiem biologicznym w rodzinie zastępczej, dla swojego rozwoju.

6. Usamodzielnianie.

Rodzina jest naturalnym środowiskiem, w którym powinno wzrastać każde dziecko, aby posiadać określony status prawny, doznawać właściwej opieki i poczucia bezpieczeństwa, zaspokajając własne potrzeby rozwojowe oraz przygotować się do samodzielnego życia. Każda forma rodzicielstwa zastępczego powinna zabezpieczać wszelkie potrzeby dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej. Dziecku, któremu zaspokajają się potrzebę miłości, bezpieczeństwa, akceptacji i poczucia własnej wartości, łatwiej wejść w dorosłość, unikając zagrożeń związanych z samodzielnym życiem, uodpornić się na sytuacje kryzysowe (których na pewno nie uniknie). Dzieci, które czują się nieakceptowane, poszukują zaspokojenia tej potrzeby w innym środowisku niż rodzinne.

Ważnym zadaniem rodziny zastępczej jest wdrażanie dzieci do przestrzegania norm społecznych i kształtowania w nich pożądaných społecznie zachowań; nauka i przygotowanie do pełnienia ról społecznych. Jest to zadanie tożsame z zadaniami rodziny naturalnej każdego dziecka. W przypadku dzieci w rodzinach zastępczych zadanie to może być utrudnione, zwłaszcza z powodów pochodzenia dzieci np. ze środowisk patologicznych czy nawet przestępczych.

Głównym celem pracy rodzin zastępczych w wymiarze kształtowania kompetencji społecznych będzie przywrócenie społeczeństwu dziecka w postaci samodzielnego, dojrzałego, przygotowanego do życia dorosłego człowieka, zdolnego do pełnienia ról społecznych i założenia prawidłowo funkcjonującej rodziny.

Rodziny zastępcze w pełnieniu swoich zadań mogą zawsze liczyć na pomoc i wsparcie instytucji do tego powoływanych (PCPR, MOPS, OAO).

III. JAK TO JEST NA CO DZIEŃ?

Relacje rodzin zastępczych niespokrewnionych

DOM czyni cuda

Gdy przyglądam się czasem naszym dzieciom, jak bawią się w dom czy autobusem zrobionym z krzesel wyjeżdżają na rodzinne wakacje, przypominam sobie początki naszego wspólnego życia. Każdy z naszej trójki przyszedł do nas w innym czasie, każdy przyniósł ze sobą swoją trudną przeszłość i związane z nią problemy emocjonalne, opóźnienia rozwojowe, kłopoty zdrowotne. Jednak warto było rozpocząć tą wspólną drogę z dziećmi, po to by przeżyć – jak czasami o tym myślę – „domowy cud”. Na początku byliśmy bowiem przerażeni, sytuacja każdego z naszych dzieci wydawała się skomplikowana, wymagająca współpracy z wieloma specjalistami, baliśmy się, że nie poradzimy sobie z opieką, że nie będziemy umieli wyrównać wszystkich braków. I nagle okazało się, że najważniejsze jest stworzenie DOMU, w którym można czuć się bezpiecznie, w którym się do kogoś należy, żeby nasze dzieci zaczęły się zmieniać. Zaskakujące dla nas było, jak szybko nadrabiały braki, uczyły się nowych rzeczy; po prostu rozwijały skrzydła. Czas, który razem spędzaliśmy, wspólne zabawy, spacer, rozmowy, czyli zwykłe domowe życie zaczęło przynosić owoce.

Życie rodzinny zastępczej nie jest łatwe. Wciąż borykamy się z wieloma trudnościami wychowawczymi, musimy z wielką czujnością obserwować rozwój każdego z dzieci, wiedząc w jakich warunkach przyszło im rozpoczynać życie. Najgorszy jednak na co dzień jest lęk o ich dalszy los, bo chcemy, aby spotkało ich jak najwięcej dobra, a przyszłość tych już „naszych” (bo z biegiem czasu więzi między nami są coraz silniejsze), a jednak „nie naszych” dzieci zależy od tak wielu czynników, na które nie mamy wpływu: od zmian w rodzinie biologicznej, od decyzji sądu. Najtrudniejsze doświadczenia wiążą się z kontaktami z rodzinami biologicznymi. Wychowujemy małe dzieci, które nie rozumieją swojej sytuacji rodzinnej, nie zdążyły nawiązać z rodzinami naturalnymi głębszych więzi, spotkania z biologicznymi rodzicami – które są dla nas osobiście sytuacjami trudnymi emocjonalnie – wymagają od nas jako opiekunów dziecka ogromnej mobilizacji wewnętrznej, trzeba radzić sobie ze swoimi uczuciami, po to by być stanowić podporę dla dziecka. Boimy się również, jak w przyszłości ułożą się nasze relacje z rodzinami biologicznymi i jak nasze dzieci poradzą sobie ze swoją sytuacją rodzinną.

Na co dzień staramy się jednak zbytnio nie wybiegać myślami w przyszłość. Najważniejsze w naszym zwykłym, szarym życiu z dziećmi są małe i duże codzienne zwycięstwa – one przynoszą największą satysfakcję i nadają sens naszym staraniom: cieszymy się, że nasz „średniak” zamknięty w sobie jak ślimak w skorupie stał się dzielnym przedszkolakiem i dobrze radzi sobie w nowym środowisku, że „najmłodszy”, który wciąż ciężko chorował, jest od trzech miesięcy zdrowy, a nasza „najstarsza” do niedawna z łatką dziecka nadpobudliwego wytrwale i z precyzją pracuje nad swoją wyklejanką z liści.

W tym właśnie tkwi piękno rodzicielstwa zastępczego: że możemy dać szansę na szczęśliwe dzieciństwo, na normalne życie, być pomostem między dzieckiem a światem – to motywuje nas do działania. Sami również możemy zyskać wiele, bo jak kiedyś powiedziała jedna z zaprzyjaźnionych matek zastępczych o wieloletnim stażu: „Każde dziecko, które pojawi się w waszym domu, to wielki dar”.

mama zastępcza

DAROWANE SERCA

Dawno temu...

Wszystko zaczęło się w 1993 roku, gdy do Krakowa przyjechał Jean Vanier – założyciel „Arki” - Wspólnoty, w której osobom niepełnosprawnym intelektualnie w codziennym życiu towarzyszą osoby nazywane „asystentami”, tworzący z nimi więzy przyjaźni i pomagający im odkrywać swe wewnętrzne piękno i godność.

Jean Vanier głosił rekolekcje skierowane do pracowników Domu Pomocy Społecznej dla chłopców niepełnosprawnych intelektualnie. By im umożliwić to spotkanie z grupą wolontariuszy z Duszpasterstwa akademickiego „Beczka” zajmowaliśmy się ich podopiecznymi.

Dom był brzydki, wypełniony znacznie ponad miarę chłopcami z różnym stopniem upośledzenia. Niektórzy byli przywiązani do łóżek, inni mieli powiązane ręce, pełzali, bezwładnie się kołysali. Z grupy wyłoniłam wzrokiem chłopca małego i delikatnego. Bardzo chciałam go wziąć na ręce, ale bałam się czy nie zrobię mu krzywdy. On wydawał się być taki kruchy. To był Dominik. Zaczęłam dostrzegać poszczególnych chłopców, ich twarze. Coś sprawiło, że od tego momentu każdą wolną chwilę spędzałam z chłopcami z Domu Pomocy.

To była miłość od pierwszego wejrzenia. Taka, która najpierw przyspiesza rytm serca, a potem wypełnia je coraz bardziej, aż po brzegi.

Dom...

Gdy zbliżały się Święta Bożego Narodzenia postanowiłam zabrać do domu jednego chłopca, żeby pokazać mu inny świat. Chciałam podzielić się czasem radości Bożego Narodzenia z kimś, kto nigdy wcześniej nie miał prawdziwego domu i kogoś tylko dla siebie.

To był Wojtek. Miał wtedy 6 lat. Teraz mówię o nim „Duży”. Wojtek ma autyzm i jest niepełnosprawny intelektualnie w stopniu umiarkowanym.

Gdy go poznałam, był agresywny, nie pozwalał się przytulać, czasem rzucał się na podłogę ze złości. Nosił pieluchy, jadł zmiksowane papki nawet najmniejsza grudka w jego jedzeniu powodowała atak złości i histeryczny płacz.

W czasie tych pierwszych chwil ze mną w domu, raczej wolał bawić się sam. Mnie potrzebował tylko po to, żeby sięgnąć po zabawkę. Wtedy chwytał mnie za rękę i mną kierował. Czasem wdrapywał mi się na plecy i ciągnął za włosy. Jednak, gdy po Świętach odwiozłam go do Domu Pomocy płakał w jednej Sali a ja obok w drugiej.

Od tej pory regularnie zabierałam go na weekendy, święta...

Wojtek powoli oswajał się, czuł się bezpiecznie, ale też stawał się zaborczy i zazdrosny o każdego innego chłopca, który był blisko mnie. Pomyślałam, że muszę coś z tym zrobić...

Tym razem na Święta zabrałam dwóch Wojtków, bo młodszy chłopiec, o którym pomyślałam też miał tak na imię. „Mały” Wojtek ma zespół Down’a i jest niepełnosprawny intelektualnie w stopniu głębokim. Miał wtedy 7 lat, 98 cm wzrostu i nie umiał chodzić. Jadł z butelki, i nosił pieluchy. Był dzieckiem bardzo chorym. Potrzebował nie tylko opieki, ale i miłości. Pomyślałam, że opiekując się nim będę uczyć „Dużego” opiekuńczości i odpowiedzialności. A w moim sercu było już miejsce dla dwóch Wojtków.

Dlaczego?

Gdy poznałam „Dużego” Wojtkę nie myślałam, że to będzie miłość na całe życie, nie myślałam też, że będzie drugi Wojtek.

Zaczęłam zadawać sobie pytanie: Jak to jest, że Bóg stwarza takie dzieci i jeśli tak ma być, to, dlaczego nie mają one swojego miejsca? Dlaczego są odepchnięte?

Modliłam się o uzdrowienie Wojtków. Myślałam, że gdyby wyzdrowieli mogliby być szczęśliwi. To wydawało mi się najprostszym rozwiązaniem.

Coraz częściej pojawiało się we mnie pytanie: „Co dalej? Co będzie w Wojtkami za kilka, nawet kilkanaście lat? Czy będą akceptowani? Czy ja potrafię im oddać swoje życie?”

Póki osoba upośledzona jest dzieckiem łatwo wzbudza sympatię, mała bezbronna istota, „jaki słodki rozbójnik” mówią ludzie. Gdy podrośnie, wszystkie wady, także te zewnętrzne, rysy twarzy, mimika, gestykulacja – wyostrzają się.

Decyzja...

Jednak w końcu wystąpiłam do sądu o przyznanie mi statusu **Rodziny Zastępczej**. Postanowiłam zostać mamą dla Wojtków, ale tak naprawdę decyzja to formalność. Najpierw była MIŁOŚĆ. Prawnie rodziną jesteśmy od 1999 roku. Jestem szczęśliwą mamą. Moi chłopcy bardzo się zmienili. To zupełnie inne dzieci, a właściwie już młodzi mężczyźni. Nie ma agresji. „Duży” porozumiewa się za pomocą gestów, pracuje z komputerem. Jest samodzielny, jeździ na rowerze...

„Mały” chodzi, sam je, nie nosi pieluch, uczęszcza na zajęcia do szkoły życia... I mogłabym tak wymieniać. Tyle już umieją i wciąż się uczą...

Ja nie wiem ile zdziałalam pracując z nimi, a ile zdziałała miłość, od której wszystko się zaczęło.

Droga...

Całe nasze życie to jakaś wielka terapia. Każda zabawa, każdy spacer, wyjazd ma cel. Czasem sama się z tego śmieję. Ktoś po prostu bierze dzieci na spacer, a ja zastanawiam się zawsze, czego w tym czasie możemy się uczyć, co poznać, co przypomnieć. Chłopcy już są dorośli, a w tylu sprawach trzeba nauki jak z małym dzieckiem. Trudno czasem pogodzić te dwie rzeczywistości. Godność dorosłego człowieka i to małe dziecko w nim. Gdy w naszej walce o ich rozwój pojawia się jakaś porażka, to tylko przez moment martwię się. Chwilę później już mam nowe pomysły, jak inaczej pokonać problem.

Dar!

To przy Wojtkach nauczyłam się **kochać**. Oni są otwarci i prawdziwi. Gdy „Duży” widzi moją smutną twarz, sprawdza czy nic się nie stało, zagląda mi w oczy, uśmiecha się, próbuje mnie zmusić do uśmiechu i zawsze mu się to udaje. „Mały” trzymając mnie za rękę zagląda mi głęboko w oczy, uśmiecha się i nadstawia policzek do pocałunku. W ten sposób obaj - nie mówiąc - pokazują mi, że mnie Kochają.

Jestem głęboko przekonana, że chłopcy są darem dla mnie. Inaczej patrzę na świat. Istnienie osób niepełnosprawnych intelektualnie jest niepodważalnie potrzebne. Czasem zastanawiam się czy to jak Oni postrzegają świat nie jest bliższe prawdziemu. Może to nasze patrzenie jest błędne, tak trudno ludziom na ulicy o uśmiech... Kiedyś Mały Wojtek śmiał się w tramwaju i usłyszałam, że przeszkadza... Ludzie w zabieganiu zapomnieli o zwykłych gestach, o sercu. Tego właśnie uczą mnie chłopcy.

Wojtki mają Dom i mają Mnie. Mają mamę i moją miłość. To prawdziwy Dar. Choć wciąż wydaje mi się, że Ja od nich otrzymałam znacznie więcej.

Ania - Mama Wojtków

Jak to jest w rodzinie spokrewnionej z dzieckiem?

Decydując się z mężem na rodzinę zastępczą nad trójką dzieci w 1999r., które są naszymi wnukami, nie mieliśmy żadnych wątpliwości, że sobie damy radę. Czuliśmy się w obowiązku zapewnić im normalne, spokojne, bez stresowe dzieciństwo. Mąż był na rencie, a ja przechodziłam na wcześniejszą emeryturę. Obowiązki nad dziećmi podzieliiliśmy: mąż zajmował się przygotowywaniem posiłków i opieką w domu, a ja czas poświęcałam dzieciom chodzeniem z nimi na zajęcia pozalekcyjne i robieniem zakupów. Najstarszy wnuk trenował wioślarstwo, średni gimnastykę, a najmłodsza chodziła do przedszkola gdzie miała dodatkowe zajęcia jak: taniec, j. angielski i basen. Wszystko było zorganizowane - nic nie sprawiało nam problemów. Kiedy ja byłam na treningu z jednym, to pozostała dwójka była pod opieką męża. Dzieci dawały nam dużo radości, nie sprawiały kłopotów wychowawczych i dobrze się uczyły.

Dwa i pół roku temu mąż zmarł. Miałam pewne obawy czy sama sobie poradzę. Uważam, że niepotrzebnie się martwiłam, lecz miałam na głowie już trójkę dzieci, dlatego musieliśmy zrezygnować z niektórych zajęć pozalekcyjnych. Dzieci były za małe żeby mogły jeździć same do klubów. Jadąc z jednym dzieckiem na trening musiałabym brać pozostałą dwójkę ze sobą. Szkoła, do której chodzą dzieci bardzo mi pomaga, jeżeli mam jakieś problemy z dziećmi staram się je rozwiązać z pedagogiem szkolnym.

Nie żałuję decyzji o podjęciu opieki nad dziećmi, mam dużo satysfakcji, one są siłą napędową dla mnie, czuję się młodsza i sprawniejsza tak fizycznie jak i psychicznie. Poświęcam im każdą wolną chwilę. Pomagam dzieciom w nauce dzięki czemu dowiaduję się różnych ciekawych i zapomnianych już przeze mnie rzeczy. Przynajmniej raz w miesiącu staramy się wyjść do kina lub na jakąś ciekawą wystawę. Często chodzimy na spacery albo jedziemy do centrum Krakowa gdzie miło spędzamy czas. Uważam, że decyzja o podjęciu opieki nad dziećmi była bardzo dobra. Dzieci są szczęśliwe, staram się im zapewnić to wszystko co dzieci mają w normalnych domach. Bardzo jest im brak mężczyzny z którym mogliby pójść pograć w piłkę lub porozmawiać o wspólnych zainteresowaniach.

Kochająca Babcia

Jak to jest w Rodzinnym Domu Dziecka?

... Decydując się na stworzenie domu dla dzieci potrzebujących naszej opieki nie do końca zdawaliśmy sobie sprawę, z jakimi problemami przyjdzie nam się zmierzyć. Dziś myślę, że najgorszy okres mamy za sobą. Mimo, że nasze dzieci zaakceptowały decyzje o zmianie dotychczasowego miejsca zamieszkania, nie były jednak w stanie zapanować nad własnymi emocjami, jakie pojawiły się z chwilą przyjęcia innych dzieci do naszej rodziny.

Pierwsze miesiące były bardzo trudne przede wszystkim dla naszych synów, którzy musieli zmierzyć się z nową dla nich sytuacją. Musieli nauczyć się dzielić tym, co posiadali - nami, czyli rodzicami, zabawkami, książkami, itp., a także przestrzenią, którą tworzyliśmy z innymi, obcymi dla nich dziećmi. To na pewno nie było dla nich łatwe. Dla nas również. Ważne dla nas było to, by środowisko, w które wchodziliśmy zaakceptowało naszą dużą rodzinę. Wiedzieliśmy, że dzieci, którymi się opiekujemy wiele przeszły i mogą stwarzać różne trudne sytuacje na zewnątrz. Zależało nam by nasi sąsiedzi, najbliższe otoczenie zaakceptowało naszą rodzinę i to nam się udało. Musieliśmy wprowadzić najbliższych sąsiadów w problemy dzieci i prosić ich o mądrą interwencję w sytuacjach trudnych i potencjalnie konfliktowych. Inną kwestią jest akceptacja dzieci przez ich grupy rówieśnicze. Na terenie szkoły dzieci

starają się ukryć fakt, iż przebywają w placówce. Ich zachowania, braki środowiskowe powodują, że zwracają na siebie uwagę i często prowokują konflikty. To, co dla przeciętnego dziecka jest czymś oczywistym dla naszych dzieci jest niezrozumiałe. Nawet nas zaskakują. Trzynastoletnia Agnieszka na zakupach w supermarkecie nie rozumiała, np. co oznacza termin „artykuł”. Musiało upłynąć trochę czasu, by dzieci okrzepły, stały się mniej agresywne i zasymilowały się ze środowiskiem. Zmiany są widoczne. Coraz mniej skarg odbieramy ze szkoły, a same dzieci zadowolone są, że dostrzegamy ich starania. Widoczne to jest również w ich stosunku do obowiązków szkolnych - nauki. Cieszy ich każda pozytywna ocena, dzięki której również znajdują uznanie wśród rówieśników. Dzieci stawiały nas w różnych trudnych sytuacjach jak ta, gdy dwa tygodnie po przybyciu do nas trzynastoletnia Gosia zapytała z pretensją w głosie - „ ... dlaczego nasz syn Wojtek ma dwa rowery, a ona żadnego?...”. W pierwszym odruchu chciałam poprosić syna by jeden ze swych rowerów przekazał dziewczynce, ale pomyślałam, że będzie mu przykro. Była to kolejna sytuacja, w której znów musiałby z czegoś zrezygnować. Tym bardziej, że Wojtek pozwalał jeździć na jego rowerze, gdy tylko ktoś z dzieci o to poprosiło. Powiedziałam wówczas Gosi - „... Wojtek mieszka z nami jedenaście lat i to, co ma gromadził przez te wszystkie lata, ty jesteś z nami dopiero dwa tygodnie i to, co przywiozłaś ze sobą jest twoje, nikt Ci nie każe tym dzielić się z innymi. Gdy będziesz z nami dłużej, to także będziesz miała dużo więcej własnych rzeczy...”. Ta sytuacja również mnie czegoś nauczyła. Zrozumiałam, że nie możemy wymagać od naszych dzieci by zrezygnowały ze wszystkiego, a pozostałe dzieci, że nie jest to tak jak w domu dziecka, gdzie wszystko jest wspólne, czyli niczyje. Zawsze staraliśmy się by nasze dzieci szanowały to, co posiadają i wiedziały, że nie wolno sięgać po cudze. Takie zasady staramy się wpoić naszym podopiecznym. Dziś już wszystkie dzieci mają własne, choć nie nowe rowery. Dzieci dochodziły do nas w pewnych odstępach czasowych. Zazwyczaj, kiedy zaczynaliśmy się trochę lepiej dopasowywać i rozumieć dochodził ktoś nowy i wprowadzał „nowe zamieszanie” i własne przyzwyczajenia. Od początku musieliśmy tworzyć nowy zespół i nigdy już nie było tak samo...

Teresa Zelek

APEL DZIECKA

- Nie psuj mnie, dając mi wszystko, o co Cię poproszę.**
Niektórymi prośbami jedynie wystawiam Cię na próbę.
- Nie obawiaj się postępować wobec mnie twardo i zdecydowanie.**
Daje mi to poczucie bezpieczeństwa.
- Nie pozwól mi utrwalić złych nawyków.**
Ufam, że Ty pomożesz mi się z nimi uporać.
- Nie karaj mnie w obecności innych.**
Najbardziej mnie przekonujesz, gdy mówisz do mnie spokojnie i dyskretnie.
- Nie ochraniaj mnie przed konsekwencjami tego co zrobiłem.**
Potrzebne mi są również bolesne doświadczenia.
- Nie dawaj mi pochopnych obietnic,** bo czuję się bardzo zawiedziony, gdy później nie dotrzymujesz.
- Nie przeceniaj mnie.** To mnie krępuje i niekiedy zmusza do kłamstwa, aby nie sprawić Ci zawodu.
- Nie zmieniaj swoich zasad postępowania** w zależności od układów. Czuję się wtedy zagubiony i tracę wiarę w Ciebie.
- Nie mów, że mój strach i moje obawy są głupie.** Dla mnie są bardzo realne.
- Nigdy nawet nie sugeruj,** że Ty jesteś doskonały i nieomylny. Przeżywam bowiem zbyt wielki wstrząs, gdy widzę, że nie jesteś taki.
- Nie zapominaj jak szybko dorastam. Jest Ci zapewne trudno dotrzymać mi kroku, ale - proszę Cię - postaraj się.**

Czym dziecko żyje, tego się uczy

- Jeśli dziecko żyje w atmosferze krytyki - uczy się potępiać.
- Jeśli dziecko doświadcza wrogości - uczy się walczyć.
- Jeśli dziecko musi znosić kpiny - uczy się nieśmiałości.
- Jeśli dziecko jest zawstydzane - uczy się poczucia winy.
- Jeśli dziecko żyje w atmosferze tolerancji - uczy się być cierpliwym.
- Jeśli dziecko żyje w atmosferze zachęty - uczy się ufności.

- Jeśli dziecko jest akceptowane i chwalone - uczy się poczucia sprawiedliwości.
- Jeśli dziecko żyje w poczuciu bezpieczeństwa - uczy się ufności.
- Jeśli dziecko żyje w atmosferze aprobaty - uczy się lubić siebie.
- Jeśli dziecko żyje w atmosferze akceptacji i przyjaźni uczy się tego jak znaleźć miłość w świecie.

Dziecko sfrustrowane i przygnębione problemami, które je przerastają bądź z którymi nie umie sobie poradzić, szuka ratunku gdziekolwiek.

A w jakiej atmosferze wychowywane jest Twoje dziecko?

Instytucje wspierające rodzinę zastępczą w wypełnianiu roli rodzicielskiej:

- Jednostki organizacyjne pomocy społecznej

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie oraz Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej są instytucjami, które kontaktują się z rodzinami w miejscu zamieszkania. Dzięki wiadom środowiskowym posiadają wszechstronną wiedzę o sytuacji rodziny oraz jej potrzebach. Zadaniem tych instytucji jest zapewnienie kompleksowego wsparcia rodzinie w wypełnianiu funkcji socjalnej i wychowawczej wobec dziecka, w tym pomocy finansowej na częściowe pokrycie potrzeb dziecka oraz usamodzielnienie po osiągnięciu pełnoletności.

- Sąd opiekuńczo – rodzinny

Zobowiązany jest do udzielania pomocy rodzinie, jeżeli jest ona potrzebna do należytego wypełniania władzy rodzicielskiej, a jeżeli zajdzie taka potrzeba wydaje postanowienie o umieszczeniu w rodzinie zastępczej. Określa także zakres i formę pomocy, w tym nadzór kuratora. Decyduje również o powrocie dziecka do rodziny biologicznej.

- Ośrodek adopcyjno – opiekuńczy

Przygotowuje kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, udziela wsparcia i pomocy specjalistycznej.

- Placówki oświatowe, poradnie specjalistyczne, ośrodki wsparcia dziennego oraz organizacje pozarządowe

Szkoły, poradnie psychologiczno – pedagogiczne, poradnie specjalistyczne i ośrodki wsparcia dziennego oraz organizacje pozarządowe działające na rzecz dziecka i rodziny. Te instytucje mają za zadanie ochronę praw oraz wspieranie rozwoju dziecka i funkcjonowania rodziny.

Kontakt:

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie

L.p.	Powiat	Adres	Telefon/Fax
1	powiat bocheński	ul. Windakiewicza 9 32-700 Bochnia	tel./fax (014) 611-97-40
2	powiat brzeski	ul. Wyszyńskiego 6 32-800 Brzesko	tel./fax (014) 663-00-31
3	powiat chrzanowski	ul. Topolowa 16 32-500 Chrzanów	tel./fax (032) 624-11-30
4	powiat dąbrowski	ul. Berka Joselewicza 5 33-200 Dąbrowa Tarnowska	tel. (014) 642-44-15
5	powiat gorlicki	ul. Słoneczna 7 38-300 Gorlice	tel. (018) 352-53-80 fax (018) 352-43-80
6	powiat krakowski	al. Słowackiego 20 30-037 Kraków	tel. (012) 634-42-66 w.570,574 fax (012) 423-47-84
7	powiat limanowski	ul. Józefa Marka 9 34-600 Limanowa	tel. (018) 337-58-25
8	powiat miechowski	ul. Sienkiewicza 18 32- 200 Miechów	tel. (041) 383-40-84
9	powiat myślenicki	ul. Reja 13 32-400 Myślenice	tel./ fax (012) 274-37-80 (012) 372-12-00
10	powiat nowosądecki	ul. Żywiecka 13 33-300 Nowy Sącz	tel. (018) 443-82-51 fax (018) 444-27-17
11	powiat nowotarski	ul. Harcerska 1 34-400 Nowy Targ	tel. (018) 266-42-07
12	powiat olkuski	ul. Piłsudskiego 21 32-300 Olkusz	tel. (032) 643-39-41
13	powiat oświęcimski	ul. Bema 4 32-600 Oświęcim	tel.(033) 842-23-29 (033) 842-42-27

14	powiat proszowicki	ul. 3 Maja 72 32-100 Proszowice	tel.(012) 386-29-60
15	powiat suski	ul. Kościelna 5 b 34-200 Sucha Beskidzka	tel.(033) 874-40-31
16	powiat tarnowski	ul. Narutowicza 38 33-100 Tarnów	tel./fax (014) 621-56-83
17	powiat tatrzański	34-500 Zakopane, ul. Chramcówki 15	tel. (018) 200-04-62 (018) 200-04-61
18	powiat wadowicki	ul. Batorego 2 34-100 Wadowice	tel./fax (033) 873-42-56
19	powiat wielicki	ul. Daniłowicza 12 32-020 Wieliczka	tel./fax (012) 288-34-80
20	<i>Kraków</i> (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej)	Dział Pomocy Dzieciom ul. Józefińska 14, 30-529 Kraków Dział Rodzin Zastępczych Oś. Teatralna 24	tel. (012) 616-53-03 (012) 616-53-06 tel. (012) 643-10-64
21	<i>Nowy Sącz</i> (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej)	ul. Jagiellońska 14 33-300 Nowy Sącz	tel. (018) 444-36-24 (018) 443-52-39
22	<i>Tarnów</i> (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej)	Al. M. Bożej Fatimskiej 9 33-100 Tarnów	tel./fax (014) 621-60-79

WYKAZ OŚRODKÓW ADOPCYJNO - OPIEKUŃCZYCH WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Lp.	Nazwa ośrodka	Adres i nr tel.
1	4	5
1	Publiczny Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy „Centrum Zastępczej Opieki Rodzinnej”	31-111 Kraków ul. Piłsudskiego 29 tel. (012) 422-29-94; 431-07-15
2	Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy Stowarzyszenia „Pro Familia”	31-968 Kraków os. Zielone 1 tel. (012) 642-12-16
3	Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy TPD	31-020 Kraków ul. Lenartowicza 14 tel. (012) 632-11-71 633-70-62
4	Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy „Dzieło Pomocy Dzieciom”	31-124 Kraków ul. Rajska 10 tel. (012) 631-03-00; 631-03-01
5	Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy	Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy 33-100 Tarnów ul. N. P. Marii 3 tel. (014) 622-02-67
6	Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy	33-300 Nowy Sącz Plac Kolegiacki 2 Tel. (018) 442-07-63

Przydatne adresy:

- Chrześcijańskie Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom www.misjanadziei.org.pl
- Strona Departamentu ds. Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji www.rodzina.gov.pl
- Stowarzyszenie Zastępczego Rodzicielstwa www.fosterparents.org.pl
- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej www.mpips.gov.pl
- Towarzystwo „Nasz Dom” www.towarzystwonaszdom.pl
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie www.mops.krakow.pl
- Stowarzyszenie Rodzin Adopcyjnych i Zastępczych „Pro Familia” www.profamilia.pl
- Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy w Krakowie www.krakow.adopcja
- Dzieło Pomocy Dzieciom www.dpd.pl

SPIS TREŚCI

I. ZAGADNIENIA MERYTORYCZNO – PRAWNE

1. Co to jest rodzina zastępcza?	2
2. Czym różni się rodzina zastępcza od adopcyjnej?.....	2
3. Jakie są rodzaje rodzin zastępczych?.....	3
4. Kto, kiedy i w jaki sposób może zostać rodziną zastępczą?.....	5
5. Procedura oraz zasady tworzenia rodziny zastępczej.	5
6. Zadania rodziny zastępczej.....	7
7. Świadczenia dla dzieci i opiekunów w rodzinach zastępczych.	8
8. Obowiązujące przepisy prawne.....	10
9. Programy szkoleniowe dla kandydatów na rodziny zastępcze w województwie małopolskim.	11

II. PSYCHOLOGICZNY ASPEKT ZASTĘPCZEGO RODZICIELSTWA

1. Tymczasowość rodziny zastępczej	14
2. Praca z rodziną biologiczną.	14
3. Problemy rodziny zastępczej spokrewnionej dla dziecka małoletniej matki.....	17
4. Sytuacja dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej.	19
5. Sytuacja dziecka, którego rodzice są opiekunami zastępczymi.....	20
6. Usamodzielnianie.....	21

III. JAK TO JEST NA CO DZIEŃ?

1. Relacje rodzin zastępczych niespokrewnionych.	23
2. Jak to jest w rodzinie spokrewnionej z dzieckiem?.....	26
3. Jak to jest w Rodzinnym Domu Dziecka?.....	26
4. Apel dziecka.....	27
5. Czym dziecko żyje, tego się uczy.....	28
6. Instytucje wspierające rodzinę zastępczą w wypełnianiu roli rodzicielskiej.....	29